

Hysterese!

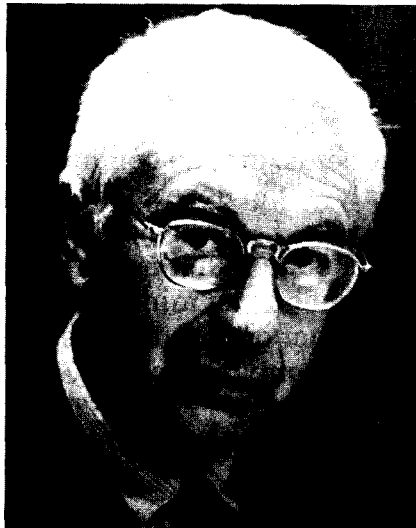
Er waait een nieuw woord door economenland, en wie mee wil praten doet er goed aan het te kennen. Het is: *hysterese* en het betekent dat grootheden worden bepaald door het pad dat tot deze grootheden heeft geleid. Het woord werd in de economie geïntroduceerd door E.H. Phelps, in 1972, maar sinds kort wordt het veel gebruikt. Met spreekt ook wel van padafhankelijkheid. De term komt uit de natuurkunde, waar bij voorbeeld een elektromagnetisch veld nog een tijdje blijft hangen nadat de elektrische stroom al verdwenen is.

Hysterese wordt meestal in verband gebracht met de werkloosheid; men neemt aan dat er zoiets bestaat als een natuurlijk werkloosheidspeil en verbaast er zich dan over dat dit natuurlijke peil wordt beïnvloed door het feitelijke peil. Verbazing stapelt zich op verbazing, maar dat gevoel verdwijnt dan weer doordat de padafhankelijkheid te hulp wordt geroepen om het onverwachte verschijnsel te verklaren. Deze hele gedachtengang zal moeilijk worden begrepen door iemand die de recente discussie niet heeft gevolgd. Sterker, zo iemand zal nauwelijks kunnen meevoelen dat 'padafhankelijkheid' iets bijzonders is. Wordt de economische werkelijkheid niet altijd bepaald door gebeurtenissen onderweg? Hangt het hele leven niet van hysterese aan elkaar? Is dat niet meer regel dan uitzondering?

Nee, niet voor wie gelooft in natuurlijke uitkomsten. Gooi een knikker in een badkuip – welke weg het voorwerp ook volgt, en die weg valt moeilijk te beschrijven, het eind van het proces is in de afvoer. Dat natuurlijke eindpunt wordt niet beïnvloed door gebeurtenissen onderweg, tenzij er vreemde dingen tussenbeide komen: lijm in de badkuip, rare ribbels, een scheve stand. Deze tussenkomst leidt tot hysterese, en die padafhankelijkheid moet worden verklaard.

Mogen we het economisch leven vergelijken met de loop van een knikker op weg naar een natuurlijk eindpunt? Ja, dat mag, volgens de neo-klassieke wereldbeschouwing. Daar groeit en beweegt alles volgens een pad waarvan wel afgeweken kan worden, maar dan toch alleen maar tijdelijk. Wordt het groeipad verlegd door gebeurtenissen onderweg, dan hebben we een probleem, en dat heet hysterese. Deze neo-klassieke evenwichtstheorie is een prachtige constructie van de menselijke

J. Pen

geest. Het Walrasiaanse evenwicht trekt alle knickers naar zich toe – en wat er ook zij van het historische pad, het eindresultaat is onontkoombaar. En ook de groeivoet van de produktie ligt vast. Die is gelijk aan de technische vooruitgang gedeeld door het arbeidsaandeel – de mooiste formule, ooit door economen bedacht. Natuurlijk kunnen er onderweg storingen optreden, maar die worden vereffend. Stel dat de investeringen te hoog uitvallen – dan stijgt de kapitaalcoëfficiënt boven de evenwichtswaarde, de aardigheid van het investeren gaat eraf, en het natuurlijke groeipad wordt weer bereikt. Stel dat werkloosheid optreedt boven het natuurlijke niveau – dat kan gebeuren door een tijdelijke onverwachte prijsontwikkeling of een vlag van pessimisme bij de ondernemers – maar dan zorgt loonaanpassing voor terugkeer naar de natuur. Het pad wijkt even af van het evenwichtspad, maar uiteindelijk komt alles weer terecht.

Tenzij er hysterese optreedt. Maar dat verschijnsel wekt dan verwondering bij de neo-klassieke waarnemer, en men gaat op zoek naar een verklaring. Bij de werkloosheid lukt die verklaring ook vrij gemakkelijk, want werklozen zijn mensen en mensen worden wel degelijk beïnvloed door de gebeurtenissen op hun levensweg. Als ze langdurig werkloos zijn begint hun arbeidsvermogen te slijten en het natuurlijke peil van de werkloosheid stijgt. De evenwichtswaarde past zich aan bij het feitelijke niveau. In deze geest is econometrisch onderzoek gedaan door O.J. Blanchard

en L.H. Summers (voor Europa), J.J. Graafland (Centraal Planbureau) en H. van Ees en H. Garretsen (RUG). Daarbij zoekt men uiteraard ook naar andere factoren die het natuurlijke werkloosheidsniveau beïnvloeden, zoals onderbesteding, loonstarheid en gebrek aan scholing; het gaat er om deze oorzaken uit elkaar te pluizen, maar er blijft ook altijd hysterese meespelen. Dit laatste leidt gemakkelijk tot berusting. Het moeilijke woord heeft een politieke lading: laat maar zitten die werkloosheid want ze is natuurlijk geworden.

Maar nu wil het geval dat deze beïnvloeding van de natuurlijke door de feitelijke werkloosheid ook best in omgekeerde zin kan plaatsvinden. Jaag de bestedingen op, in de geest van Keynes, en de feitelijke werkloosheid zal kleiner worden dan de natuurlijke. Hysterese kan er dan mooi voor zorgen dat de natuurlijke werkloosheid omlaag wordt gedrukt. Dit ideeetje, naar voren gebracht door W.H. Buiter, past absoluut niet in het neo-klassieke wereldbeeld en in de daaruit voortvloeiende politiek. Hysterese keert zich dan tegen een beleid dat zich beroept op de onvermijdelijkheid van de huidige hoge werkloosheid.

Maar het ging mij niet zozeer om de werkloosheid, maar over het vermogen van de economische professie, zich zelf aan de gang te houden. Eerst verzinnen we een wereld waarin geen padafhankelijkheid voorkomt, en we vergeten een tijdlang dat de werkelijkheid bepaald wordt door voorvallen, gebeurtenissen, onverhoedse schokken, ingrepen, omwentelingen, horten en stoten. Dit is een knappe prestatie, die door gewone mensen, historici, keynesianen en dergelijke, niet naar waarde wordt geschat – zij allen geloven dat gebeurtenissen van belang zijn voor eindresultaten. Maar goed, die intellectuele prestatie vergt natuurlijk enige verdringing van onaangename feiten. Als deze verdrongen realiteit zich aan ons opdringt, zoeken we naar een woord dat ons wereldbeeld weer rechtbreit. Hysterese! We hebben een prachtig vak.

A handwritten signature in dark ink, appearing to be 'J. Pen', located at the bottom right of the page.